

טומאת ביאה במצורע

א. פתיחה

לטומאת ביאה לבית במצורע יש מאפיינים רבים המזכירים את טומאת האוהל במת. עם זאת, ניתן למצוא גם הבדלים רבים בין שני אבות הטומאה הללו. בדפים הבאים נרצה להעמיד את שאלת הזיקה שבין טומאת ביאה במצורע לבין טומאת אוהל, כשאלה המרכזית שתעמוד לדיון.

נפתח בהצבת החקירה הטכנית הבאה:

אפשרות אחת - טומאת ביאה פועלת בדיוק בערוצים של טומאת אוהל.

אפשרות שנייה - טומאת ביאה מהווה יסוד הלכתי חדש בעולם הטומאה.

כמובן, חקירה זו זקוקה ליתר ביסוס והעמקה, בעיקר ביחס לאפשרות השנייה; עלינו להבהיר מהו האופי המיוחד של טומאת ביאה במצורע, ובמה היא שונה משאר דרכי העברת הטומאה. מכל מקום, כבר ברמה הטכנית, ניתן להצביע על שתי אפשרויות אלו.

ישנם הבדלים הלכתיים בדיני טומאה וטהרה, בין טומאת ביאה במצורע לבין טומאת אוהל במת. באופן כללי נוכל לומר כי האפשרות הראשונה תשאף לצמצום ההבדלים הללו, ולהארתם על בסיס מציאותי גרידא; לעומת זאת, האפשרות השנייה תשאף לחידוד ההבדלים הללו, ולתפיסתם כמבטאים את הפער העקרוני שבין טומאת ביאה במצורע לבין טומאת האוהל.

בסעיפים הבאים נשתדל לפתח חקירה זו. ננסה להראות כיצד היא עשויה להתלות במחלוקות שונות, וננסה להבהיר מהן ההשלכות ההלכתיות למעשה שאפשר להוציא ממנה. נשתדל להגיע בדרך זו ליתר עומק בהבנת טומאת מצורע גם באופן כללי.

ב. הדמיון בין מצורע ומת בדיני אוהל והאהלה

כרקע, נבחן שני פרטים הלכתיים המבטאים דמיון רב בין טומאת ביאה במצורע ובין דרך ההעברה של טומאת מת על-ידי אוהל. הפרט הראשון שנדון בו, הוא הדין של התפשטות הטומאה. גם באוהל, וגם בבית המנוגע, מצליחה הטומאה להתפשט ממקור הטומאה ולחול על כלי הבית כולם.

כך אומר הרמב"ם, ביחס לטומאת אוהל במת:

טומאת אוהל... שהיה המת עם האדם או עם הכלים תחת אוהל אחד - הרי אלו טמאים... אחד הבא כולו לאוהל המת, או הבא מקצתו - הרי זה נטמא באוהל... (הלכות טומאת מת פ"א ה"י-יא).

תופעה דומה אנו מוצאים במצורע:

...וטמא שהכניס ראשו ורובו לבית טהור - טמאוהו... (נגעים, פי"ג מ"ח).

כאמור, לפי האפשרות הראשונה שניסחנו, אפשר לנסות לדלות מכאן עיקרון משותף. אחת מדרכי העברת הטומאה היא בחלל סגור, כאשר האוהל (או הבית) נתפסים כיחידה אחת. טומאת המת או המצורע מצליחות להתפשט ולחול על הבית כולו. לפי האפשרות השנייה שניסחנו, נצטרך לומר שהדמיון הוא דמיון חיצוני בלבד. אמנם נטמאים כלי הבית והאוהל, הן במת והן במצורע; אך דרך העברת הטומאה שונה מהותית בשני המקרים הללו.¹

פרט שני, שבעצם בא להרחיב את הפרט הראשון, הוא הדין של האהלה :

...ובין שהאהיל האדם או הכלי, אפילו מחט שהאהילה על המת או שהאהיל המת על האדם או על הכלים, או שהיה המת עם האדם או עם הכלים תחת אהל אחד הרי אלו טמאים (רמב"ם, הלכות טומאת מת פ"א ה"י).

אנו רואים ש'האהלה' מהווה דרך של העברת טומאה במת, גם אם לא נמצאים במסגרת של בית סגור. כך למשל, המשנה בטהרות (פ"ד מ"ד) מדברת על עורב שנושא

1 להבדל שבין שתי הלכות אלו, אם צריך להכניס ראשו ורובו או רק מקצתו, נתייחס בהמשך.

בפיו כזית מן המת. אם הוא מרחף מעל אדם, אזי נטמא האדם, משום שהעורב (וכזית מן המת שבפיו) האהיל עליו.

ושוב, תופעה דומה קיימת במצורע :

הטמא עומד תחת האילן והטהור עובר - טמא. הטהור עומד תחת האילן והטמא עובר - טהור. אם עמד - טמא. וכן באבן המנוגעת - טהור, ואם הניחה - הרי זה טמא... (נגעים, פי"ג מ"ז).²

האם יש זהות בין התופעות הללו? גם כאן, נתלה את הדברים בחקירה הבסיסית שלנו. לפי האפשרות הראשונה, נטען שפעולה זו של 'האהלה', אכן משקפת צד שווה בין מצורע למת. לפי האפשרות השנייה שניסחנו, נטען שיש לחלק בין שני דינים אלו (ונבאר חלוקה זו בסעיף הבא).

עיקר הדגש שנרצה לשים נוגע, כאמור, להבנה השנייה. ננסה להראות שיש הבדלים הלכתיים בין מצורע למת ביחס לדינים הנ"ל, וננסה לבאר כיצד אפשר לגזור מתוכם הבנה מחודשת בטומאת ביאה במצורע.

ג. האהלה - ההבדל בין מצורע למת

מצינו הבדל הלכתי משמעותי בין מת למצורע ביחס להאהלה. במשנה שציטטנו לעיל מבואר שלא תמיד תחול טומאה בעקבות האהלה במצורע. אם הטהור עומד תחת העץ והטמא עובר, אזי הוא איננו נטמא. רק אם הטמא עומד, הוא מצליח לטמא את הטהור שתחת העץ. נראה שאין הדין כן בטומאת מת. כלומר, בטומאת מת תחול טומאה בהאהלה בכל מקרה; לא משנה מי עומד ומי עובר. וכך מבאר רש"י במפורש:

ולא בנושא את המת קאי, דמת לא שנא עומד ולא שנא יושב ולא שנא הולך - אוהל הוא; וגבי מצורע קתני לה בת"כ דגלי ביה רחמנא 'ישיבה', דכתיב בדד ישב מחוץ למחנה מושבו (ברכות כה. ד"ה הטמא).

² הדמיון כאן מתייחס רק לעניין העובדה שלא צריך בית סגור בדווקא, ולא לרישא של ההלכה בטומאת מת - שם מדובר בהאהלה בלי אוהל חיצוני כלל, דין שייתכן ששאלת קיומו גם במצורע נתון במחלוקת תנאים (ראה לקמן הערה 6, וכן בריש סעיף ד' ובהערה 9 שם).

נשים לב לשתי נקודות חשובות בדברי רש"י. ראשית, כאמור, רש"י מצביע על הבדל הלכתי קונקרטי בין האהלה במת לבין האהלה במצורע. שנית, מדברי רש"י נראה שלא מדובר בהבדל טכני, אלא בנקודה מהותית, זאת כיוון שרש"י לומד על ההבדל מתוך פסוק.

רש"י מפנה אותנו לדרשת התורת כהנים:

מושבו - מושבו טמא. מיכן אמרו - הטמא יושב תחת האילן והטהור עומד, טמא. הטהור יושב תחת האילן והטמא עומד, טהור... (תורת כהנים תזריע, פרק י"ב הי"ד).

מדברי התורת כהנים נראה שיש כאן דין מיוחד ביושב.³ הישיבה היא תנאי לחלותה של טומאה על-ידי האהלה. תנאי שכזה לא מצינו, כמובן, בטומאת מת. כאמור, נראה, שיש פה ביטוי לייחודיות של האהלה במצורע.

את הפער הזה שבין מת למצורע ניתן לבאר בשתי צורות, בהתאם לצדדי החקירה היסודית שהצגנו לעיל:

צורה אחת - האהלה במצורע מבוססת על אותם עקרונות של האהלה במת. התורה רק מוסיפה סייג של 'מושבו'. סייג זה מהווה תנאי טכני נוסף בדיני מצורע. מכל מקום, יסוד העברת הטומאה עדיין דומה בשני התחומים הללו.

צורה שנייה - האהלה במצורע שונה מהותית מהאהלה במת. הדין שנלמד מ'מושבו' משקף את התהום שבין שתי הטומאות הללו.

כעת, לפי האפשרות השנייה, שמצינו הבדל הלכתי בין שני התחומים, דבר שכאמור יכול לשקף גם הבדל עקרוני ביניהם, ננסה לעמוד על הבדל עקרוני זה. נרצה לטעון כי האהלה במצורע היא **תוצאת עצם ההימצאות בכפיפה אחת יחד עם המצורע**, בניגוד להאהלה במת, שמבטאת את דרך ההתפשטות של טומאת המת.

נראה, שהראב"ד אוחז בהבנה הראשונה שהעלינו:

3 אמנם הדרשה היא מן המילה 'מושבו', וכן איתא בתורת כהנים, אך כפי שראינו הגמרא בברכות כה. דנה בעומד, ולפיה ההבדל הוא בין 'עומד' לבין 'עובר'. בגירסת התורת כהנים יש צמידות ללשון הפסוק, ולכן מנוסח הבדל בין 'ושב' לבין 'עומד'. נציין, שהר"ש בנגעים פ"ג מ"ז מתאר את שתי הגירסאות, ולדבריו - הגירסה של 'עומד' לעומת 'עובר' היא המדויקת. ועיין גם בקידושין לג:.

מושבו. פי' - שיהא מושבו טמא, כלומר שאינו מטמא באוהל אלא א"כ ישב או עמד, אבל דרך העברתו אינו מטמא... (פרוש הראב"ד לתורת כהנים שם).

צליל דבריו של הראב"ד מטה להשוואה בין מת למצורע. הראב"ד מבין שגם המצורע מטמא באוהל כמו מת, אלא שיש במצורע סייג "טכני" - הוא אינו מטמא אלא אם כן ישב או עמד, אך מכל מקום, עדיין יש דמיון רב בין שתי הטומאות הללו.

ניתן לסנף גם את רש"י למחנהו של הראב"ד. המקור לכך הוא בסוגייה בבבא בתרא שדנה בימי ספורו ובימי חלוטו של המצורע. רש"י מעיר, שהמצורע מטמא באוהל בימי חלוטו:

...בשלמא בימי חלוטו, איתקש למת לטמא באוהל (בבא בתרא ט: ד"ה בימי ספורו).⁴

מדברי רש"י נראה, שיש זיקה הדוקה בין טומאת מת לבין טומאת מצורע לעניין האהלה, שהרי הוקשו ביניהם. כמובן, אפשר לומר שההיקש הוא חיצוני, ואיננו מלמד על אופי דומה של העברת טומאה, אך פשטות הדברים היא שבהיקש גלום גם תוכן, והוא מלמד על אופי דומה ומקביל בין מצורע למת.⁵

הצמדנו אם כן את רש"י ואת הראב"ד להבנה הראשונה. נראה, שהרמב"ם לוקח את הצד שכנגדם, ומבין כהבנה השנייה. נוכל ללמוד זאת מדבריו של הרמב"ם בפירוש המשניות. כך נאמר בפרק קמא דכלים:

4 רש"י כאן מחלק בין ימי חלוטו לימי ספורו ביחס לטומאת האוהל. וכבר הקשו עליו הפרשנים, שלכאורה הוא סותר את המשנה במגילה (ח:): "אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה...". ואכמ"ל.

5 אמנם הרש"ש (ב"ב על אתר) מביא את לשון הספרי: "מה המת מטמא באהל אף המצורע מטמא בביאה", ולפי לשון זו נראה שההקש הוא טכני בלבד (כיוון שבמת מדובר בדין באוהל ובמצורע - דין בביאה), והרש"ש אף מסייג את דברי רש"י בכך שלשונו "אינו מדויק", נראה לומר שרש"י כתב כך בדווקא, שכן מצינו מקום נוסף שרש"י משתמש בלשון אוהל בנוגע לצרעת: "...דאבן מנוגעת מטמא באהל, דמצורע הוקש למת - אל נא תהי כמת" (סנהדרין אע. ד"ה מצינין אותו).

עשר טומאות פורשות מן האדם... חזר להיות מצורע מוסגר מטמא בביאה ופטור מן הפריעה ומן הפרימה ומן התגלחת ומן הצפרים, ואם היה מוחלט - חייב בכולן (כלים פ"א, מ"ה).

הרמב"ם, בפירושו, עושה אבחנה בין טומאת אוהל דמת לטומאת ביאה דמצורע:

...אנו כבר אמרנו שהמצורע מטמא בביאה, ומת מטמא באוהל; אל תחשוב שגם המצורע והמת דינם בזה שוה... (פיה"מ לרמב"ם שם).

מייד נראה כיצד מבדיל הרמב"ם בין המצורע למת. אך חשוב לשים לב תחילה להצהרתו העקרונית - אין לחשוב שמדובר בדרכים זהות להעברת הטומאה. הרמב"ם מוסיף ומבאר מהו ההבדל ההלכתי שביניהן:

...לפי שטומאת אוהל כוללת שלשה ענינים, והם - שכל מה שיהיה עם המת תחת אוהל אחד יטמא, וכן האדם או הכלים אם האהילו על מת נטמא המאהיל, וכן אם האהיל המת עצמו על האדם ועל הכלים טמאם... והמצורע אינו כן! שאינו מטמא אלא מה שנמצא עמו תחת אוהל אחד בלבד, בתנאי שיעמוד המצורע תחת אותו האוהל עד שייעשה לו מושב... אבל אם היה המצורע עובר מתחת האוהל - אינו מטמא כל מה שיש שם. הנה נתבאר לך החלוק בין אמרנו 'מטמא בביאה' ואמרנו 'מטמא באוהל' (פיה"מ לרמב"ם שם).⁶

במקום אחר מבוארת ברמב"ם מהותו העמוקה של הבדל זה:

אמר ה' במצורע 'מחויץ למחנה מושבו'... ולפיכך - אם ישב תחת האילן כבר נעשה אותו המקום טמא, ואם נכנס אדם תחת אותו האוהל - נטמא. אבל אם היה אדם טהור יושב תחת אוהל, ועבר המצורע תחת אותו האוהל כשהוא מהלך, אין הטהור מתטמא אלא אם כן עמד המצורע שם, שהרי נעשה אותו המקום מושבו... (פיה"מ לרמב"ם, נגעים פ"ג מ"ז).

אנו רואים מדברי הרמב"ם, שתופעת ה'האהלה' במצורע קשורה ליסוד של 'מושבו', ולא לדרישה של 'אוהל'. ונראה להבין דבריו שבאופן עקרוני אין צורך בהאהלה כלל; אנו רק מחפשים 'מקום' שאפשר להגדירו כ'מקום מושבו של המצורע'. מקום זה נוצר

6 לא ברור אם הרמב"ם רק עומד כאן על הדרישה שיהיה 'עומד', או שמא בא לשלול גם את הדינים האחרים - שאם יש האהלה ללא אוהל חיצוני - אינו מטמא במצורע.

ע"י האהלה (ללא שום קשר לדיני אוהלו!). ממילא נטמא גם הטהור המצוי שם, היות שהוא שרוי במקום מושבו של המצורע. כלומר, לא מדובר בטומאה שמתפשטת בכל החלל בה היא נמצאת, אלא בהגדרת 'מקום' כ'מקום טמא'.⁷

אם נמתח היגיון זה, נוכל אף להקציץ מעבר לדברי הרמב"ם ולטעון שאף למעשה לא נחוץ כאן אילן כלל. גם אם מצורע ישב ברשות הרבים, ואין מעל לראשו דבר, הוא יהפוך את המקום בו ישב ל'מקומו של מצורע'. אדם טהור שיחדור לשם, יהפוך לטמא.⁸ אמנם יש להדגיש, שבראשונים לא מצינו הקצנה מעין זו, ובכולם מופיעה הדרישה של האהלה מסוימת.

ד. נפקא מינה להאהלת ידיים

לשתי העמדות שראינו בראשונים, יש יסוד ושורש כבר בסוגיות ובפסוקים. ננסה להראות שמדובר במחלוקת תנאים, ושאפשר אף לתלות אותה בילפותות שונות מן הפסוקים. נפתח בדברי התוספתא בנגעים:

המאהיל ידיו על האבן המנוגע, בין מלמעלה בין מלמטה - טהור; ר' שמעון מטמא. ככר תרומה כרוך בסיב או בנייר נתון על גבי אבן המנוגעת בין מלמעלה בין מלמטה - טהור; ר' שמעון מטמא... (תוספתא נגעים, פ"ז ה"ג).

7. אנו מוצאים מקרה נוסף שנראה שניתן להבינו כ"טומאת מקום". הספרי זוטא (במדבר י"ט, ט) לומד מהמילים "אל מקום טהור", שמי חטאת הנמצאים בתוך כלי אבן (שאינם מקבלים טומאה כלל) או חרס (שאינם מקבלים טומאה מגבם), שהונחו על גבי שרץ - נטמאים. וראה בעניין זה את מאמרו של אייל קסנר, 'דף קשר' 865 של ישיבת הר עציון, אלון שבות.

8. הדבר מסתבר במיוחד לפי שיטתו המיוחדת של בעל המאור ביחס לדיני שבת. אנו יודעים שיש שני גוונים באיסור העברה בשבת. גוון אחד הוא במעביר מרשות היחיד לרשות הרבים ולהיפך, וגוון נוסף הוא במעביר ד' אמות ברשות הרבים.

לטענת בעל המאור, גם מעביר ד' אמות ברשות הרבים נתפס כסניף של העברה מרשות לרשות. הרעיון הוא שהאדם כובש לו את ד' אמותיו ברשות הרבים, והופך אותן למקומו ברמה מסוימת. ממילא, כאשר הוא מתקדם ד' אמות, הוא יוצא מתוך 'רשות היחיד' המאולתרת הזו, ונכנס לרשות הרבים (עיי' בבעה"מ בשבת, לו: באלפס). דין זה יכול לסייע בידינו להבין דינים מתחומים נוספים, למשל קניין ד' אמות, ואכמ"ל.

כאמור, אם נגייס את הרעיון הזה, נוכל להבין היטב שכל ישיבה ברשות הרבים יוצרת חלל של ד' אמות; ומכאן פתח לחידוש שהצענו.

בהנחה שלכ"ע יש האהלה גם ללא אוהל חיצוני,⁹ יש להבין כי המחלוקת כאן היא דווקא במקרה שמאהיל רק ע"י ידיו.¹⁰ מצב זה הוא בעצם מצב של האהלה בלא מאהיל. כלומר, רק ידיו של האדם מאהילות על האבן, אך הוא עצמו איננו מאהיל עליה. זוהי נפקא-מינה קלאסית בין עמדות הראשונים.

לפי העמדה של רש"י ושל הראב"ד, נדון במצב זה לאור הלכות טומאת מת. אם ידיו של אדם יאהילו על כזית מן המת, הוא יקבל טומאה. לפיכך, רבי שמעון המטמא במקרה של התוספתא, מתאים לעמדת רש"י והראב"ד.¹¹ לפי העמדה של הרמב"ם, לא מספיק לבדוק האם יש כאן האהלה, אלא האם האהלה זו על האבן המנוגעת נחשבת ככניסה למקום של המצורע. מאחר שבמקרה זה - רק ידיו של האדם מאהילות על האבן, אין כאן כניסה כזו, וממילא יש לטהר את האדם; וזוהי בדיוק עמדתו של תנא קמא.¹²

9 שהרי אפשרות אחרת להבנת המחלוקת היא שנחלקו ביחס לצורך באוהל כגוף שלישי (במת ודאי אין צורך כזה, שהרי מספיק שמאהיל בידו על המת, או להפך, כדי שיטמא). וראה הערה 6 לעיל, שם התלבטנו מה דעת הרמב"ם בעניין זה. אם נבין שגם הרמב"ם מחלק בזה בין מת למצורע, נאמר שת"ק כאן מתאים לשיטת הרמב"ם, ור"ש לשיטת רש"י והראב"ד. והדבר אף מסתבר לסברת הרמב"ם - במצורע דרוש 'מקום', מקום כזה יכול להיווצר רק ע"י אוהל ממש, ולא מספיקה האהלה לבדה.

10 אמנם הבנה זו קשה מהמקרה השני בתוספתא, שם כל הכיכר מאהיל על האבן.

11 מצינו מקור נוסף לכך שר"ש משווה בין מת למצורע לעניין אוהל, בתוספתא שם (נגעים פ"ז ה"ג, צוקרמנדל): "כל המציל בצמיד פתיל באהל המת מציל בצמיד פתיל בבית המנוגע, כל המציל מכוסה באהל המת מציל מכוסה בבית המנוגע, ובית המנוגע כאהל המת, דברי ר' מאיר. ר' יוסי אומר: כל המציל בצמיד פתיל באהל המת מציל מכוסה בבית המנוגע, וכל המציל מכוסה באהל המת, אפילו מגולה בבית המנוגע - טהורה. ר' שמעון אומר כל המציל בצמיד פתיל באהל המת מציל בצמיד פתיל בבית המנוגע, וכל המציל מכוסה באהל המת מציל מכוסה בבית המנוגע".

12 נעיר כי כבר ראינו ברמב"ם הבדל זה בסעיף ב' לעיל, לפיו במת מספיק שיכניס מקצתו, ואילו במצורע צריך שיכניס ראשו ורובו.

החזו"א (הל' נגעים, סימן י' סעיף ג) מבאר את המחלוקת בדרך אחרת - האם גזרו טומאת ידיים במקרה כזה (וראה לעיל הערה 10 על הקושי בהבנת המחלוקת ביחס לידיים דווקא). לפי פירושו אין המחלוקת נוגעת לענייננו.

ה. שני לימודים

לאיברא דמילתא, אפשר למשוך את מחלוקת התנאים לפסוקים השונים שמהם נלמדת תופעת ההאהלה במצורע. ניתן להצביע על שני מקורות:

מקור אחד - "אל נא תהי כמת", שנאמר בפרשיית צרעתה של מרים (במדבר י"ב, יב).

מקור שני - "מחוץ למחנה מושבו", שנאמר בפרשיית המצורע (ויקרא י"ג, מו).

המקור הראשון מטה באופן ברור להשוואה לטומאת מת, ואילו המקור השני מטה ליסוד עצמאי של 'מושבו', שקיים דווקא במצורע. נוכל לשער, שרבי שמעון נסמך על המקור הראשון, ואילו תנא קמא על המקור השני.

ואכן, המקור של 'אל נא תהי כמת' מובא בספרי:

אל נא תהי כמת - מה מת מטמא באוהל, אף מצורע מטמא בכיאה

(ספרי במדבר, פיסקה ק"ה).¹³

אנו יודעים שסתם ספרי רבי שמעון, ומכאן תמיכה נאה לשייך שהצענו. אפשר להוסיף, שגם את הראב"ד הצבנו במחנה של רבי שמעון. ואכן, גם הראב"ד נאחז בלימוד זה של הספרי, ומכאן יסוד ברור להשוואה שהוא נוקט בין מצורע למת (אמנם, כאמור, גם הוא לומד להלכה את הצורך ב"מושבו", אך זאת כסיוג "טכני" בלבד, ולא כחלק מיסוד הדין).

ו. שיטת רבי שמעון - שילוב בין הצדדים

אמנם, ניתן להקשות על הצעתנו, מהלכה אחרת בתוספתא, שאף בה מופיע רבי שמעון. הלכה זו עוסקת בכלים התלויים בכותל בבית המנוגע:

כלים התלויין בכותל למעלה מעשרה טפחים טהורין, דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר

- למעלה מארבע אמות... (תוספתא נגעים פ"ז הי"ב).

¹³ וכן בספרי חוקת פיסקה קכ"ו (האראוויטץ): "מניין לעשות כל המאהילים כאהל? היה ר' יצחק אומר: מה מצורע הקל, עשו בו כל המאהילים כאהל, מת חמור - אינו דין שנעשה בו כל המאהילים כאהל".

אם משווים את טומאת הצרעת באופן גמור לטומאת מת, אין שום מקום לדין הטהרה שקובע רבי שמעון למעלה מארבע אמות. הרי המת מטמא את הבית כולו, ללא הגבלת גובה. דברי רבי שמעון מעידים, לכאורה, על פן ייחודי בטומאת ביאה; פן שנובע, כנראה, מהגבלת גובה על הגדרת 'מושבו'.

כדי ליישב את הדברים הללו, יש להעמיק מעט בהבנות שהעלינו לעיל. הצגנו הבנה קיצונית, לפיה - טומאת ביאה במצורע מהווה סניף של טומאת אוהל, והדין של 'מושבו' מהווה בסך הכל סייג טכני. קשרנו את ההבנה הזו לראב"ד. לפי הבנה קיצונית זו, אכן קשה להבין את רבי שמעון לאור התוספתא הנ"ל בנגעים.

אך אפשר למתן את ההבנה הקיצונית ולהציע עמדה מרוככת יותר. נוכל לומר שרבי שמעון מיקד את ההשוואה בין מצורע למת **בדרך העברת הטומאה** בלבד. שהרי ביארנו כי ניתן להבין את אופן העברת הטומאה בשתי דרכים:

דרך אחת - (הדומה לטומאת אוהל במת) כהתפשטות טבעית של הטומאה באוויר, כמעט כמו טומאת מגע.¹⁴

דרך שנייה - כיצירת חלות שם של טומאה על כל מה שמוגדר כמושב המצורע.

בנקודה זו נרצה עדיין לומר שרבי שמעון הולך עם הראב"ד, ומבין כדרך הראשונה.

אלא שבראב"ד הצענו ש'מושבו' מבטא רק סייג טכני שבו נדרש המצורע לשבת (או לעמוד) ולא לעבור, אך ברבי שמעון נרצה להוסיף עוד משמעות לדרישה של 'מושבו' בפסוק. נרצה לטעון שהפסוק מגדיר את **עצם המרחב** שבו מטמא המצורע. הטומאה עוברת כפי שטומאת המת מתפשטת, אך היא עוברת **רק למקום שנחשב מקומו של המצורע**. ממילא מובן מדוע הכלים שתלויים בכותל מעל ארבע אמות אינם טמאים. מעל ארבע אמות, לרבי שמעון, אינו בגדר מקומו של המצורע (ואילו במת נראה לומר שכלל אין צורך במקום, שכן לא נאמר בו הדין של 'מושבו').

בעמדת הראב"ד ראינו ש'מושבו' רק מגדיר הגבלה טכנית. ברבי שמעון הופכת ההגבלה הזו להגבלה מהותית. מאחר שרבי שמעון מסכים לדרישה המקדמית של 'מקום המצורע', הרי שחייב להיות גורם הלכתי שיוצר הגדרה של מקום שכזה. אם

14 עצם הזיקה שבין טומאת אוהל במת לבין טומאת מגע, נידונה בהרחבה בסוגיות ובראשונים. עיין באוהלות פ"ג מ"א ובסוגייה בחולין קכה. ובראשונים שם.

המצורע עובר, ולא יושב (או עומד), באמת אין כאן 'מקום' שאליו תוכל טומאת המצורע להתפשט.

כאן יש לחזור לעמדת רבי שמעון ביחס לאבן המנוגעת, שאדם מאהיל עליה בידיו בלבד. זהו מקרה שבו ודאי אין 'מקום מושב' למצורע (או לאבן המנוגעת). אף על פי כן, מטמא רבי שמעון את האדם שידיו מעל האבן, בדומה לדין בטומאת מת. וייתכן שבאמת כאן אין לר"ש דרישה של מקום, כיוון שמדובר בצורה אחרת של העברת טומאה - 'טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת'. דין זה מקורו בטומאת מת, אך כאמור, ר"ש מבין **שדרכי העברת הטומאה שוות** במת ובמצורע. לכן, גם אבן המנוגעת (שאיננה נתונה במקום מושבו של המצורע) מבטאת דרך דומה. גם בה הטומאה בוקעת ועולה; ולכן, ידיו של המאהיל טמאות למרות שאין כאן 'מקום מושבו' ביחס לגורם המטמא.

נסיים סעיף זה בדברי הריטב"א. נראה שהוא מבטא, במדויק, את העמדה שהצענו בדעת רבי שמעון. הרקע הנחוץ מצוי בסוגיית רכוב כמהלך דמי בקידושין. הגמרא מביאה את המשנה של 'טמא עומד וטהור עובר' (נגעים פ"ג מ"ז), והריטב"א על אתר קושר בין טומאת ביאה במצורע לבין טומאת אוהל, אך עם הסתייגות חשובה:

...והא דמשמע מהא מתני' ובשאר דוכת' ומן הכתוב גם כן **שהמצורע מטמא באוהל כמת, מ"מ - אינו מביא את הטומאה בפותח טפח כמת**, אלא כיון שיש מחיצה עשרה בינו ובין העם - אין טומאה עוברת¹⁵ (קידושין לג: ד"ה כך היא הגירסא).

נראה כי ההסבר ההגיוני ביותר להגבלה של הריטב"א נעוץ בהבנה של 'מקום מושבו', אותה יישמנו בדעת רבי שמעון. כאשר יש מחיצה בין המצורע לבין העם, היא מגדירה את מקום המצורע כנתון בתוך המחיצה (בדומה לכותל שנחשב מקום המצורע רק עד הגובה של ארבע אמות). מחוץ למחיצה אין טומאה, למרות שטומאת מת עשויה להתפשט לשם. זאת משום שבשורה התחתונה, אין זה 'מקום המצורע'.

15 משנה נגעים פ"ג מ"ב: "נכנס [=המצורע] לבית הכנסת עושים לו מחיצה גבוהה י' טפחים על רוחב ארבע אמות..."

ז. בין בית לעץ

בעזרת היסודות שפיתחנו לעיל, נוכל לבאר נקודה נוספת. נפתח בדברי התוספות, שמחלקים בין האהלה רגילה בבית המנוגע, לבין האהלה של עץ כפי שזו מתוארת במשנה; ואלו דברי התוספות:

כיון שנכנס רובו לבית טהור טמאתו. אמר ר"י - אע"פ שלא ישב שם, אלא שהכניסה והוציאה, טמא. ואע"ג דתנן... טמא עובר תחת האילן וטהור יושב - טהור, היינו דוקא גבי אילן שאין שם מחיצות, בעינן שיהא יושב, כדכתיב בדר יושב, אבל בבית דאיכא מחיצות, כאילו יושב תחתיו הטמא ומטמא הבית... (יבמות קג: ד"ה כיון).

לדעת הר"י, יש חילוק בין בית לעץ. בבית אין צורך בישיבה (או עמידה), ועצם השהות בבית מטמאת גם תוך כדי תנועה. זאת בניגוד למה שקורה בעץ, שם אנו מטמאים רק אם הטמא עמד (או ישב, לחלק מן הגירסאות).¹⁶

את החילוק תולה הר"י במחיצות שיש בבית ואין בעץ. אנו נרצה לבאר זאת לאור היסוד שהעמדנו מאחורי דעת רבי שמעון.¹⁷ קבענו, שדרך העברת הטומאה במצורע דומה לטומאת אוהל, אלא שלפני שמגיעים לדרך העברת הטומאה, יש לקבוע מקום מסוים כמקומו של המצורע.

קביעה זו היא קביעה הכרחית כאשר אנו דנים בעץ, שהרי אין כאן מקום מוגדר ומוכרחים ליצור באופן כלשהו הגדרה שכזו. אולם אם דנים בבית, עשויות המחיצות של הבית לספק הגדרה טובה למקום המצורע. הבית המנוגע כבר מוגדר כמקומו של המצורע, וממילא פתוחה הדרך להאהלה של טומאת מת, האהלה שמסוגלת לחול גם אם האדם איננו יושב או עומד בתוך הבית אלא רק עובר שם.

בשולי הדברים נעיר, שיש לבחון איך יסתדר ביאור זה בדעת הר"י לבין עצם עמדתו של רבי שמעון. שהרי את ההלכה של כלים התלויים בכותל (מעל ארבע אמות) ביארנו לפי הגבלות של קביעת מקום המצורע. זאת, למרות שמדובר שם בבית, כלומר בתוך מחיצות.

16 יש להעיר שיש ראשונים שחלקו על הר"י, עיין במאירי בברכות כה. ד"ה אעפ"י, וכן בר"ש בפירושו לנגעים פי"ג מי"א.

17 אמנם נראה שהסברנו יסייע גם להבנה שיש רק דרישה ל'מקום'.

אם נרצה ליישב את הדברים, נצטרך לומר שגם בבית יש לפעמים דרישות הנובעות מההגדרה של מקום המצורע, למרות שלעניין הפקעת הדרישה של יושב (או עומד) מספיקות המחיצות של הבית כדי לקבוע אותו כמקום המצורע בכל מקרה. דבר זה יובן אם נראה את המצורע כמי שקובע את המקום (ולא שהמקום מוגדר מאליו), וממילא - מקומו של אדם הוא עד גובה ד' אמות.

כאן כדאי להוסיף ולהעיר, שהמשנה (נגעים פי"ג מ"ח) קובעת שרק הנכנס ראשו ורובו לבית - נטמא (דין זה הוזכר לעיל בקשר לרמב"ם). זאת, בניגוד למה שקורה באוהל המת. לפי ההסבר שלנו בדעת רבי שמעון, אין הדבר מובן. שהרי הבית כבר מוגדר כמקום המצורע, ודרך העברת הטומאה אמורה להקביל לדרך העברת הטומאה במת. נצטרך לומר שרבי שמעון חלוק, כנראה, על משנה זו.